

NYA POSTMUSEUM – EN RAPPORT FRÅN OMBYGGNADEN 1985–86

Av Carl-Gustaf Klein

Carl-Gustaf Klein är född i Stockholm 1945. Postanställd sedan 1969. Efter tjänstgöring vid olika postkontor och PFA Postens Frimärksavdelning kom han 1982 till Postmuseum som kanslichef. Idag är han chef på den allmänna avdelningen inom museet och arbetar bl a med personal- och fastighetsfrågor, informations-, säkerhets- och budgetärenden. Han var under större delen av 1985 och 1986 frikopplad från sitt ordinarie arbete för att ägna sig åt arbetet med museets ombyggnad.

»Över min döda kropp att det får se ut så här, någon djävla respekt måste man visa när man arbetar med ett hus som det här». Exakt dessa ord yttrade Kenneth Kartaschew från Riksantikvarieämbetet när han vid ett tillfälle inspekterade en detalj han inte var nöjd med i ett av utställningsrummen i den äldre delen av huset. Det visar lite av svårigheterna när man så radikalt bygger om en fastighet där de äldsta delarna härrör från 1630-talet och man vill anpassa den till museiverksamhet för 1980-talet.

Låt oss dock för en stund lämna problemen med själva ombyggnaden och istället titta lite på Postmuseihusets historia och bakgrunden till den nu aktuella ombyggnaden.

Posthuset i kvarteret Penelope i Gamla Stan i Stockholm är Postens första egna fastighet. Den inköptes så tidigt som den 24 maj 1720. Huset var i mycket dåligt skick och krävde omedelbara reparationer. Reparationer var för övrigt något som pågick under hela 1700-talet. I arkiven kan man följa hur man ideligen har äskat medel till, som det hette, »oundgängliga reparationer» men ändå oftast i brist på tillräckligt med pengar fått nöja sig med provisorier för att avhjälpa de värsta bristerna.

Köpet år 1720 omfattade hörnhuset Lilla Nygatan/Kåkbrinken med några tillhörande byggnader. År 1792 inköptes grannhuset, det s k Paschska huset, i hörnet av Lilla Nygatan och nuvarande Yxsmedsgränd. I och med detta köp ägde Posten nu hela kvarteret Penelope. Tyvärr var även det nyinköpta huset i ett bedrövligt skick. Emellertid medförde nyförvärvet att det öppnade sig möjligheter till en permanent lösning av lokalproblemen för den växande Kungliga Generalpoststyrelsen och Stockholms postkontor. Eftersom man redan på 1700-talet hade för vana att utreda statliga beslut mycket noga tog det sin tid att få en lösning till stånd. Frågan måste dock ha blivit mycket noggrannt utredd eftersom det tog hela 25 år innan man år 1821 äntligen fattade ett beslut om ombyggnad av kvarteret Penelope. Man beslutade att bygga ett nytt posthus och uppdraget att rita detta gavs till arkitekt Fredrik Blom. Enligt Bloms godkända förslag behölls endast ytterväggarna av det ursprungliga s k »stora stenhuset» som köpts år 1720. Detta införlivades i den nya huskroppen och byggdes dessutom på med ytterligare en våning. Alla övriga byggnader i kvarteret revs.

Arbetet med det nya Posthuset skulle enligt planerna vara avslutat under augusti 1824, men stora problem med påbyggnaden av grunden medförde att det nya huset inte kunde invigas för allmänheten förrän den 12 maj år 1826. Av dåtida press kallades huset för »ett av de förnämsta palatsen i landet» och man skrev även att »troligen finns i hela Europa inte något Postverk som äger ett mera praktfullt etablissement». Dessa uppskattande kommentarer tyder på att Fredrik Blom lyckats med sin skapelse.

Under åren har huset utnyttjats av ett flertal olika postala enheter som Generalpoststyrelsen, Postsparbanken, Frimärksförrådet, postkontor m m m. Redan år 1906 grundades Postmuseum och förlade sin verksamhet till ett mindre antal rum i huset. Det var dock inte förrän postkontoret Stockholm 2 år 1939 flyttade till nya lokaler på Stora Nygatan som Postmuseum ensamt fick disponera hela huset så när som på en bostadsvåning.

Under 1900-talet har huset genomgått flera större och mindre ombyggnader och reparationer bl a har grunden förstärkts och lokalerna har anpassats till de skiftande behoven. Inför utställningen Stockholmia 55 genomfördes en omfattande renovering av större delen av huset. Även på 1970-talet var huset föremål för viss renovering.

Under 1984 renoverades hela källarplanet i museet. De gamla 1600-talsvalven iordningställdes. I flera av dessa var golven i mycket dåligt skick på grund av sättningsskador. De spruckna golven bilades bort och ersattes med nya armerade betongvalv som gjöts fribärande på pålar. Detta för att inte öka belastningen på husets yttermurar. Källaren fick fullgod ventilation samtidigt som uppvärmningssystemet byttes från gasvärme till elvärme med nattackumulering. Ombyggnaden medförde att förrådsutrymmena i källaren kunde utnyttjas på ett rationellare sätt än tidigare. Biblioteket har t ex fått ett tillskott på nästan 500 hyllmeter i en kompaktanläggning och genom ändamålsenlig specialinredning kan både föremål och dokument förvaras här.

Efter denna ombyggnad var det då 1985 dags igen. Under våren 1984 uttryckte Postmuseinämnden ett önskemål om att Postmuseums utställningar skulle förnyas till sitt innehåll och exponeras på ett mer tidsenligt sätt inför Postens 350-årsjubileum 1986. Detta var något som vi inom museet fann som svårt att genomföra i de befintliga lokalerna på grund av deras slitna skick. En omfattande ytskiktrenovering var ett krav som måste åtgärdas innan arbetet med utställningarna kunde påbörjas. Vidare hade vi inom museet länge upplevt oss som »trångbodda» och funderat på olika sätt att öka utställningsytan. Även en viss ändring av planlösningen stod på önskelistan då detta kunde medföra större sammanhängande utställningsytor. Även bristen på ändamålsenliga närförråd upplevdes som besvärande. Museets stora magasin är lokaliserat till Stockholms södra förorter med åtföljande långa transportsträckor

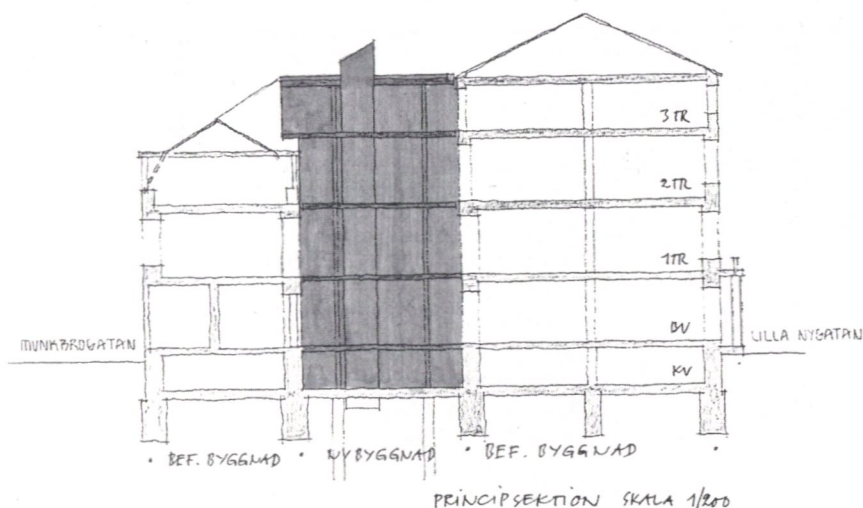
Karin Rabén, Elisabet Olofsson och jag tog upp våra problem med arkitekt Ants Rets som då arbetade med att hitta en lösning på ett flexibelt system för de tillfälliga utställningarna. Ants Rets fann, som arkitekt, prob-

lemet intressant och efter bara några veckor hade han en första skiss färdig till hur man skulle kunna lösa lokalproblemet. Lösningen var, utöver en ändrad planlösning, en inbyggnad av museets gård i flera plan. Tanken var inte ny inom museet men har ej gått att genomföra då arkitekter och konstruktörer alltid påpekat att husets ytterväggar på grund av dålig grundläggning ej tål någon ytterligare belastning. Det nya med Ants Rets förslag var att konstruktionen var helt fribärande då den vilade på fyra stålpelare som stod på fast grund och alltså skulle vara tekniskt genomförbar.

Kontakt togs med Börje Löfstedt på Postfastigheter och en mer utförlig utredningsskiss framställdes. Denna förelades Postens direktion med generaldirektör Bertil Zachrisson i spetsen. Postens ledning var positivt inställd till projektet och gav klartecken till att börja med projekteringen.

Efter en tids arbete stod det emellertid klart att den ursprungliga idén med en överbyggnad av gården i flera plan var alltför radikal och inte skulle komma att accepteras av Riksantikvarieämbetet då den skulle medföra så omfattande ingrepp i husets exteriör att den ursprungliga karaktären skulle gå förlorad. Huset är nämligen till vissa delar förklarat som byggnadsminnesmärke och med sådana får man som bekant inte förfara hur som helst, oavsett hur vällovligt syftet är.

Via Postfastigheter och Riksantikvarieämbetet kontaktades Hans-Göran Andersson och Andreas Heymowski vid AOS Arkitekter AB. Detta skedde i slutet av maj 1984. Efter en genomgång av förutsättningarna fortsatte programarbetet i en arbetsgrupp bestående undertecknad, Elisabet Olofsson och Andreas Heymowski från AOS.

Ants Rets ursprungliga förslag till ombyggnad av Postmuseum. Det skuggade partiet visar den planerade nya byggnadsdelen.

På museets önskelista stod bl a ökad utställningsyta och bättre kommunikationer mellan ytorna, bättre publika utrymmen som toaletter, garderob m m samt en större hiss genom hela huset. Den befintliga hissen var för trång och gick dessutom endast till bottenvåningen. En rullstolsbunden person kunde ej ta sig till utställningarna i sin egen rullstol utan måste flyttas till en mindre som gick in i hissen. En anpassning av arbetsrummen var också ett önskemål. Vidare önskade vi en modernisering av filmsalen, en större läsesal samt en genomgripande upprustning av salarna för basutställningar inte minst i dåvarande Centralhallen och angränsande rum i bottenvåningen.

Under sommaren framställdes ett lokalprogram i vilket de olika behoven specificerades. Detta låg till grund för det fortsatta arbetet med programskissen. Det visade sig snart att en inbyggnad av gården var önskvärd och bäst skedde med en glaslanternin som var självbärande. Vi var även tvungna att flytta ett antal funktioner i huset, såsom bibliotek och foto- och dokumentarkiv, då flera av de föreslagna förvaringslösningarna medförde för stor belastning på de befintliga träbjälklagen.

De planerade ändringarna medförde vidare att i stort sett alla delar av museet skulle beröras av ombyggnadsarbetet. Tidigare hade vi trott att vissa rum skulle kunna behållas intakta. Bl a visade det sig, av konstruktionstekniska skäl, svårt att hitta en bra placering av det nya hisschaktet. Detta kom att beröra avsevärt fler utrymmen än planerat då det gamla hisschaktet ej gick att utvidga på grund av sin placering intill bärande väggar.

Andra omständigheter som gjorde att projektet fick en större omfattning efter hand var att man från personalorganisationerna krävde en förbättring av ventilationen i kontorsutrymmena. Huset saknade på grund av sin ålder nästan helt mekanisk ventilation och att dra fram stora ventilationstrummor i ett hus där delar härrör från 1630-talet medförde ytterligare stora ingrepp i huset.

Projekteringen påbörjades i oktober 1984. Till projektledare utsågs Margareta Terje från Postfastigheter. Hans-Göran Andersson, AOS utsågs till ansvarig arkitekt med samordningsansvar för övriga konsulter. Dessa var Lars Alm & Co, Arne Johnsson Ingenjörbyrå AB, SAROVI AB, VBB och IP-konsult. Arbetsgruppen och konsulterna påbörjade nu det digra arbetet med att framställa alla nödvändiga handlingar såsom bygnads- och konstruktionsritningar, anbudshandlingar och kalkyler.

Arbetet med projekteringen var klart i februari 1985 då generalentreprenören för bygget utsågs. Entreprenör blev Byggnadsstyrelsens egenregiavdelning, KBS-ER. Rune Hammarlund från KBS utsågs till platschef. Den 28 mars godkändes ritningarna av Stockholms Byggnadsnämnd och då Riksantikvarieämbetet ej hade något att erinra kunde det egentliga bygnadsarbetet påbörjas den 15 april 1985. I förutsättningarna från Postens ledning föreskrevs att ombyggnaden oundgängligen måste vara avslutad till öppnandet av den stora frimärksutställningen STOCKHOLMIA 86

till vilken man väntade ett stort antal besökare från hela världen. Utställningen öppnade den 29 augusti 1986 vilket medförde en mycket snäv tidsplan som ytterligare komplicerades av det faktum att större delen av museets personal måste arbeta kvar i huset under ombyggnaden. Av denna orsak måste arbetet delas upp i olika etapper med mellanliggande flyttningar av personal och utrustning.

Då man som alltid måste riva ner för att kunna bygga upp inleddes arbetet med omfattande rivningar. Dessa arbeten var svåra och oerhört smutsiga och bullriga. Här är det på sin plats att ge en eloge till museets personal som trots en näst intill vidrig arbetsmiljö med damm, buller och annat oväsen oförtrutet fortsatte sitt arbete med planeringen av museets kommande utställningar. En eloge även till Byggnadsstyrelsens personal som utan sura miner gjorde vad de kunde för att minska olägenheterna för oss, även när det försvårade deras eget arbete vilket ofta var fallet.

För att enklare kunna ta del av förändringarna i huset efter ombyggnaden redovisas nedan rivnings- och byggnadsåtgärder våning för våning.

Källarvåningen

Källaren berördes endast till mindre del av ombyggnaden eftersom den iordningställdes tidigare. För att göra delar av källarvalven tillgängliga för besökarna måste det nya hisschaktet gå ända ner i källaren, ett komplicerat arbete då tegelvalven som måste passeras kunde vara upp till 1,5 meter tjocka. För att ge plats åt hissgruppen var man även tvungen att gräva sig ned under grundvattennivån. Det gamla trapphuset till källaren som murats igen någon gång kring sekelskiftet och byggts om till ett mindre kassavalv öppnades och återställdes som trappa. Detta centrala trapphus fortsätter ända upp på vinden.

Bottenvåningen

Även här medförde hisschaktet omfattande rivningsarbeten. Vidare revs de gamla toaletterna och kassan i inre hallen. Ett flertal dörröppningar gjordes större. Ett tidsödande arbete då man samtidigt måste förstärka öppningarna genom att gjuta in kraftiga stålbalkar i ovkant för att bära av belastningen. Vid återöppnandet av en igensatt valvöppning mellan flygeln vid Kåkbrinken och huvudbyggnaden påträffades två kraftiga dragstag mellan trapphuset och ytterväggen. Då stagen stöttade ytterväggen kunde de inte tas bort utan att ersättas av nya, högre upp i väggen. För att kunna göra detta tvingades man att borra sig igenom 3–4 meter tegelvägg för att få ett tillräckligt stabilt anhåll för de nya dragstagen.

Hans-Göran Andersson hade på ett tidigt stadium föreslagit att fasaden mot Munkbrogatan skulle återfå det utseende den hade före år 1913 då den byggts om. Tidigare körde postdiligerser och andra fordon in på gården genom en stor gallergrind mot Munkbrogatan. Hans-Göran ville återskapa denna öppning för att ge en illusion av porten samt för att få in mer ljus i den mörka centralhallen på bottenvåningen. För att göra detta krävdes ett

genombrott inte bara i ytter- och mellanväggarna utan bjälklaget i en befintlig entresolvåning måste bort.

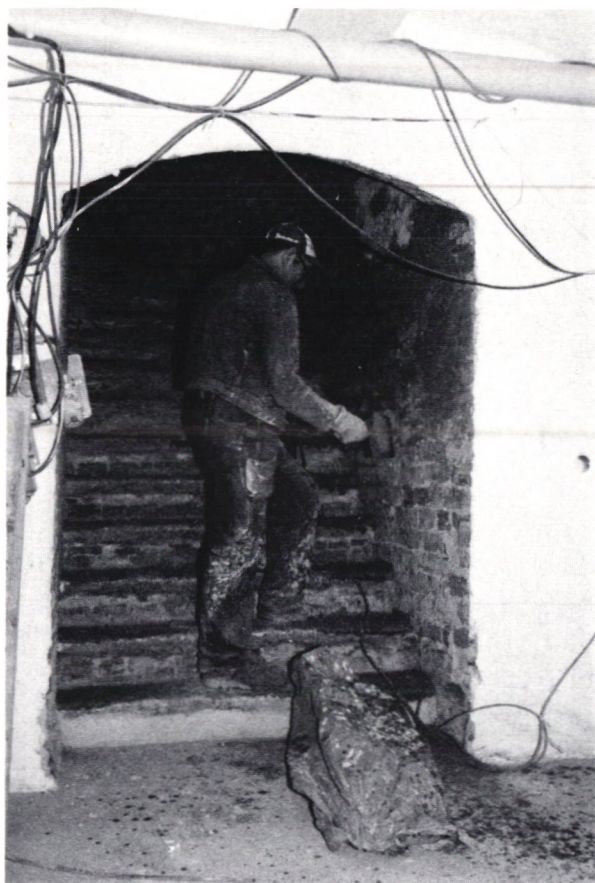
För att kunna byta till önskat golvmaterial måste hela golvytan i centralhallen bilas ned omkring 5 cm. I samband med rivningen av toaletterna upptäcktes ett vackert kryssvalv som tills nu varit dolt av ett modernt aluminiumundertak. Det nyupptäckta valvet kan idag beses i passagen mellan trapphallen och flygeln mot Kåkbrinken.

Våningen 1 tr

Det största ingreppet på detta plan var rivningen av utegårdens bjälklag, den gamla glaslanterninen och gårdsfasaden på den byggnad som förbinder flyglarna. Bjälklaget var av armerad betong som fick bilas sönder. Detta tillsammans med de tjocka tegelväggar som revs gav stora kvantiteter rivningsmassor som fick lyftas ut ur huset med kran. Den gamla trappan ut till

*Öppningen mot det återöppnade trapphuset ner till källarvalven.
Foto: Lars Hallén*

*Här renoveras det »nya» trapphuset till källaren.
Foto: Henrik Rabén*

gården revs och fönsteröppningarna togs upp för att ge plats åt kommande dubbla glasdörrar. I övrigt skedde endast mindre rivningar för att anpassa dörröppningar m m.

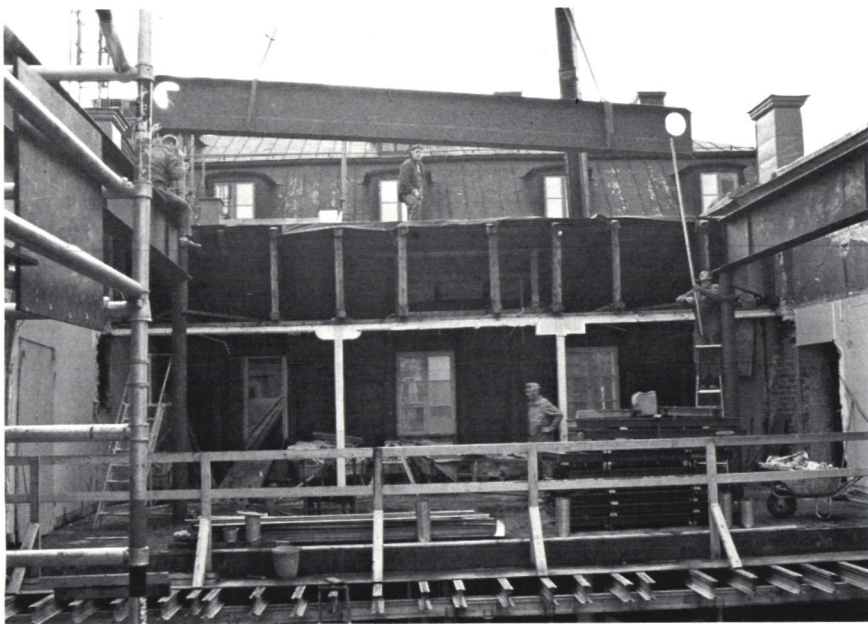
Våning 2 tr

Utöver genombrott för hisschaktet revs golvbjälklaget i nuvarande foto- och dokumentarkivet då det ej skulle tåla de belastningar som de nya kompakthyllorna skulle medföra. Detta gällde även golvbjälklaget i nuvarande biblioteket. Hela detta bjälklag av trä revs för att ersättas av ett nytt av armerad betong. I denna del av huset gjordes även omfattande ingrepp i taket bl a för att ge plats för ventilationstrummor.

Våning 3 tr

Även denna våning berördes naturligtvis av hisschaktet. Vidare gjordes ett genombrott från huvudbyggnaden till vinden på flygeln mot Kåkbrinken där fläktrummet för kyl- och värmeanläggningen till den inglasade utegården skulle placeras. Rivningsarbetena här var i övrigt av begränsad omfattning.

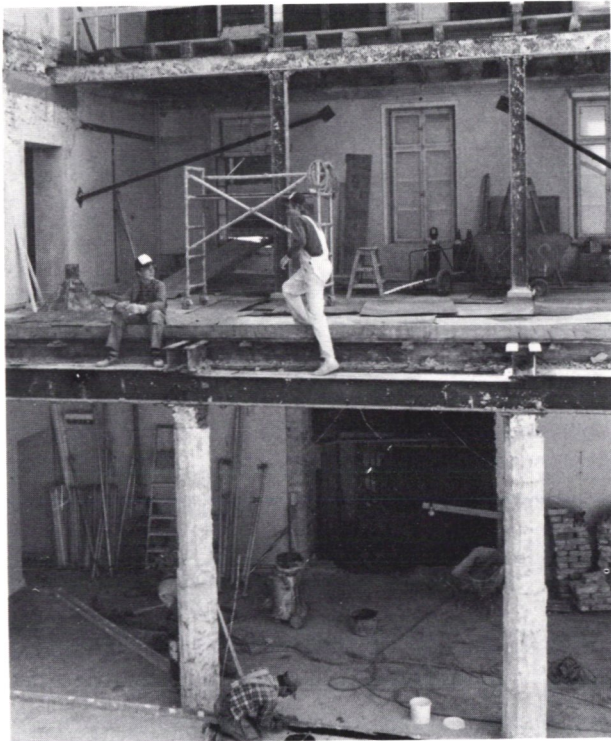
Alla dessa rivningar kunde naturligtvis inte ske på en gång utan de gjordes stegvis och avlöstes av byggnation så att de olika etapperna kunde slutföras efter hand. Arbetet medförde även svårigheter med säkerheten då larmanläggningen ej kunde vara i drift under en stor del av byggtiden. Vid två tillfällen drabbades museet av inbrott under denna tid. Tjuvarna tog sig in via byggnadsställningar och byggnadsöppningar. Vid det första inbrottet stals en del kontorsutrustning, en TV med videobandspelare samt en kassetbandspelare. Efter detta såg vi oss tvungna att hyra in en portabel radiolarmsanläggning som var lätt att flytta efter behov. Dagen efter det att den kommit på plats tog polisen två tjuvar på bar gärning när de brutit sig in i museet och var i färd med att gå igenom kontorsrummen i jakt på saker värda att stjåla. Efter denna händelse har huset varit förskonat från inbrott.

*Stålbalkarna för glastaket över Torget lyfts på plats.
Foto: Karin Rabén*

*Bilderna visar omfattningen av rivningarna i byggnaden mellan flyglarna. I översta våningen är nu biblioteket och läsesalen beläget.
Foto: Karin Rabén*

För att underlätta redovisningen av ombyggnadsarbetena beskrives även de våningsvis med tyngdpunkten lagd på de större förändringarna.

Källarvåningen

I lokalprogrammet uttrycktes önskemål om ökad utställningsyta. Ett hittills, för dessa ändamål, outnyttjat utrymme var källarvåningen. De delar av källaren som ligger i den gamla delen av huvudbyggnaden härstammar från 1600-talet och har hittills inte varit tillgängliga för besökarna. Genom att det gamla trapphuset öppnades och att hissen drogs ner till källaren är de nu lätta att nå. Tre av de vackra valven i källaren är nu öppna för besökare. Genom att mura upp två fristående mellanväggar har el- och ventilationsinstallationer kunnat döljas och valvens gammaldags karaktär kunnat bibehållas. Ett stort problem vid iordningställandet var den mängd av el- och telekablar som dragits genom källaren. Bristen på lämplig kanalisation hade gjort att man tidigare dragit det mesta genom källaren varefter man borrar sig upp genom golven för att nå dit man önskade med olika ledningar. Dessa kilometer av kablar måste bort och förläggas någon annanstans innan det gick att få lokalerna i det skick vi önskade. Det mesta av kablaget lades i grova kabelrännor som bilades ner i betonggolven och där detta inte gick förlades de i synliga kabelrännor i taken. Utöver nödvändiga ingrepp för installation av el, tele och VVS har källarutrymmena endast snyggats till genom en del nya dörrar och målning av samtliga utrymmen då ombyggnaden i sig själv medförde en del förstörelse av ytskikten här.

Bottenvåningen

Redan i entrén märker besökaren att här har någonting skett. De stora glaspartierna mot Lilla Nygatan gör entréhallen ljus. Den gamla trånga garderoben har gjorts om till kassa och museibutik.

Till höger i entrén ligger en ny stor garderob med handikappanpassade toaletter och ett vilrum. Försätter man in i trapphallen och vidare in i utställningssalarna ser man först den vackra vagnhallen med landsvägsfordon från tre sekler. Den domineras av fyra kraftiga pelare i stucc med belysta kapitäl. Taket har ett målat listverk där alla fria ytor sprutats med akustikputs för att få en dämpad ljudnivå i salen som har stengolv. Det stora glaspartiet framför öppningen mot Munkbrogatan släpper in ljus i salen. I öppningen har i gatunivå placerats en Harley-Davidsonmotorcykel som blickfång för passerande på gatan. Tanken med glaspartier är för övrigt genomgående i hela huset. Överallt i utställningssalarna där dörrar, av brandskyddsskäl och andra orsaker, varit nödvändiga har glasdörrar med brandhärdigt Pyran-glas använts. I vissa fall har större fasta glaspartier byggts som t ex mellan den posthistoriska utställningen och aktivitetsrummet. Som synes har ambitionen varit att få så stora sammanhängande utställningsytor som möjligt. Genom att utöka öppningar mellan rummen

och ta bort vissa mellanväggar har bottenvåningen blivit mera publikvänlig samtidigt som den ger en bättre flexibilitet för utställningsbyggarna.

Ett problem som är genomgående i hela huset är de olika höjderna på golvnivåerna. Genom att husets grund genom åren har satt sig så kan det skilja upp till 20 cm mellan olika rum. Att helt eliminera dessa skillnader är nästan omöjligt, åtminstone till rimliga kostnader. Vi har dock försökt göra skillnaderna så omärkliga som möjligt genom att rikta upp golven i vissa rum och där det inte varit möjligt har långsluttande ramper byggts.

För att ge vagnhallen något av utomhuskaraktär har golvet belagts med en betongmosaik i en mörk färgton och väggarna har målats i samma färg som flygelbyggnadernas fasader mot gården. Vidare har två halvmånformade ljusinsläpp tagits upp i taket för att släppa in dagsljus uppifrån.

*Vagnhallen med sina pelare med belysta kapitäl.
Foto: Lars Hallén*

Våningen 1 tr

Här märks kanske den största förändringen av huset. Från trapphallen kommer man in på »Torget» d v s den överglasade utegården. Torget har fått en nästan italiensk karaktär i sin utformning. Golvet är belagt med mörka nästan svarta basaltplattor och de tidigare ytterväggarna har målats med kalkfärg av gammal typ. Hans Göran Anderssons nya fasad med sina råa putsytor gör att hela torget känns spännande att komma till. Här ligger en mindre cafeteria och det har snabbt blivit den naturliga samlingspunkten i museet. De av Bengt Kjellgren specialritade armaturerna ger på kvällen en speciell karaktär åt torget och man kan ibland uppleva sig förflyttad till en italiensk piazza.

Det var på detta plan de mest omfattande byggnadsåtgärderna ägde rum. Det gamla bjälklaget ersattes med ett nytt. Problemet här var dock att det nya bjälklaget måste vila på ytterväggarna som ej tålde någon ytterligare

Delar av Torget med sin cafeteria.

Foto: Lars Hallén

belastning utan risk för sättningsskador. Det hela löstes genom att det nya bjälklaget gjöts i en helt ny typ av lätt betong som innehöll LECA-kulor som fyllnadmaterial. Härigenom blev det nya heltäckande bjälklaget t o m lättare än det gamla som ej täckte mer än en del av gården. Den nya fasaden mot torget murades upp i lättbetong och tunnputsades. Denna fasad blev även den avsevärt mycket lättare än de tidigare tegelväggar som rivits ner. En arkitektonisk finess på Torget är att den nya fasaden på huskroppen som förbinder flyglarna ej går ända ut mot vägglivet utan stannar någon meter ifrån dem. Sista delen är gjord av stora glasrutor. På detta sätt får man en vision av att flyglarna fortsätter in i filmsalen och biblioteket som ligger ovanför. I filmsalen, som är nästa rum besökaren kommer till, har pelarna och en del av taket gjorts i stuck, d v s gips. Resten av taket är en konstruktion i aluminium som döljer spotlights, högtalare och övriga installationer. Ants Rets har ritat en AV-möbel som innehåller bildspelsan-

Utsikt över den nya putsade lättbetongfasaden mot Torget. Här syns hur flyglarna fortsätter in i filmsalen och biblioteket.

Foto: Lars Hallén

läggning, filmprojektor, ljudanläggning samt manöverpaneler för detta. I taket finns även en videoprojektor samt tillhörande filmduk. Golvet i filmsalen är en massiv ekparkett som lagts i stavar och oljats.

När man fortsätter in i utställningssalarna kan man se hur viktigt det är med ljus och luftighet i ett hus. Trots att inga större ingrepp gjorts beträffande väggar och planlösning så upplever man våningen på ett helt annat sätt efter ombyggnaden. Alla tunga ställuckor för fönstren som gjorde salarna mörka, och beroende enbart av artificiellt ljus, har rivits bort och fönstren har enbart täckts med ljusa rullgardiner. Härigenom upplever man fönstren och får in ett vackert ljusflöde och därmed får rummen en rymd och luftighet som tidigare saknats.

En bidragande orsak till känslan av luft och ljus är innertaket på detta plan vars tillkomst har en egen historia. Medan ombyggnaden pågick som bäst utfördes prov med olika belysningssystem i museet. Det hade nämligen visat sig vara mycket svårt att få en godtagbar belysning i frimärksvåningen där de nya dragskåpen för frimärkssamlingarna skulle placeras. De glasförsedda ramarna reflekterade ljuset så att oavsett hur lampor eller spotlights placerades uppstod irriterande reflexer. I samband med ett prov diskuterade Lars Alm, som svarat för belysningen, problemet med flera av oss. Vid ett tillfälle sade någon att »man borde ha ett lysande tak så man slapp alla dessa lampor». Lars Alm tog denna kommentar ad notam och tog upp problemet med arkitekterna som genast började skissa på olika lösningar. Efter ett antal misslyckade prototypak, bl a underkändes en taktyp av brandmyndigheterna, konstruerades det tak som nu monterats i våningarna. Det består av ett glasfibertyg som med hjälp av skenor spänns upp i våder. Mellan våderna sitter strömförande elskenor i vilka man kan sätta spotlights eller andra ljuskällor för eventuell punktbelysning. Härigenom kan i stort sett varje kvadratmeter av utställningsytan ljussättas individuellt och vad detta betyder i en utställningssal förstår var och en. Under glasfibertyget sitter en ljudabsorbent och lysrör av den nya 5-bandstypen, s k dagsljuslysrör. Detta ger en mycket jämn, i stort sett skugg- och reflexfri belysning. Lysrörstypen gör att färgåtergivningen är mycket god, bland den bästa som går att åstadkomma med artificiellt ljus idag. Detta är något som är mycket viktigt i denna våning då nyansskillnader mellan olika frimärken kan vara svåra att uppfatta redan i dagsljus.

Färgsättningen i utställningsvåningarna är mycket neutral för att inte verka störande på utställningarna. Helen Lallander har svarat för färgsättningen i hela huset i samråd med Kenneth Kartaschew vid Riksantikvarieämbetet. Hon har på ett behagligt sätt undvikit starka färger och genom att underordna sig husets arkitektur skapat harmoni och balans i hela fastigheten.

Entrén till basutställningarna på våningen 1 tr har flyttats jämfört med tidigare. Från trapphallen har tre nya öppningar tagits upp där det förut var väggmontrar. Två av dessa har försetts med fasta glaspartier och en kan öppnas med dubbeldörrar av glas.

I övrigt har arbetet på detta plan bestått i installationer för el samt målning och läggning av nya golv.

Utställningen om frimärkstillverkning. I ovankant ses det speciella innertaket av glasfiber. Foto: Sven Tideman

Våningen 2 tr

Den största synbara förändringen på detta plan är kanske bibliotekets nya läsesal och boksalen. Även här var vi tvungna att riva det gamla träbjälklaget och gjuta ett nytt av lättbetong. Det befintliga hade ej klarat belastningen från alla bokhyllor. Läsesalen ligger till största delen under glastaket över gården och biblioteksbesökarna har utsikt över Torget.

Denna del av huset innehåller de tekniskt sett mest svårlösta installationerna. I undertaket i läsesalen placerades de stora ventilationstrummor som förser torget med värme respektive kyla och även ventilerar den underliggande filmsalen. Av kraven från Riksantikvarieämbetet framgick att taket ej fick höjas, ej heller accepterades några utbyggnader i annan form. Dessa krav gjorde det oerhört komplicerat att på det mycket begränsade utrymmet få plats med alla fläkttrummor, värmebatterier m m som var nödvändiga. Installationen har dock lösts på ett utmärkt och väl fungerande sätt.

I boksalen gjordes den enda ändring som märks exteriört utöver bottenvåningens öppningar och glaspartier. Den gällde de tre takkupor som vetter mot Munkbrogatan. Före år 1913 var de försedda med små vackra runda fönster som gav taket ett mycket speciellt utseende. Dessa hade senare ersatts med stora spröjsade fönster av samma sort som finns på övriga håll i huset. Denna åtgärd hade gjort att den lilla byggnad som förbinder flyglarna inte längre upplevdes som en separat sådan utan betraktaren bibringades intrycket av en enda enhetlig fasad mot Munkbron. De tre takkuporna återställdes till sitt tidigare utseende vilket utöver de rent estetiska värdena även ger bättre klimatförutsättningar för bokförvaring då de minskade glasytorna gör boksalen mindre varm under sommarhalvåret.

Läsesalen har försetts med en specialritad inredning. Här finns en referenshylla som upptar hela ena långväggen, en expeditiosdisk samt 16 läs- och studieplatser. I anslutning till läsesalen finns bibliotekspersonalens

*Bibliotekets läsesal med sin specialritade inredning.
Foto: Lars Hallén*

arbetsrum samt det posthistoriska biblioteket. Ombyggnaden har medfört en klar förbättring för bibliotekets personal då de nu har egna arbetsrum och ej som tidigare sitter och arbetar i läsesalen respektive boksalen med alla störande moment detta medför.

Bredvid biblioteket ligger museets forskarrum. Det kan utnyttjas av museets besökare och är försett med diverse teknisk utrustning som reprokamera, komparermikroskop, UV-lampor och polariserat ljus.

Innan man kommer till biblioteket passerar man genom ett magasin för småföremål. Rummet är ingen planerad utställning men då magasinsskåpen är försedda med glasdörrar kan besökarna bese föremålen vilket är till glädje för många.

I flygeln längs Yxsmedsgränd ligger fyra utställningssalar. Övriga rum på detta plan är arbetsrum för museets personal. Här har gjorts en del vägggenombrott och byggs några nya mellanväggar för att ge all personal funktionella arbetsrum. Rummen var tidigare inte särskilt väl anpassade till sitt ändamål. I vissa rum satt en tjänsteman ensam medan i andra upp till tre personer måste trängas. Härigenom fick vi plats med flera separata arbetsrum på samma yta. Ombyggnaden har även medfört att kommunikationerna i kontorsdelen fungerar bättre. Även säkerhetsmässigt har det inneburit fördelar då bibliotekets nya placering i huset medför att man inte längre behöver släppa in besökare i utrymmen där personal sitter och arbetar. Entrén till kontorsdelen är låst och bevakas från expeditionen.

Våningen 3 tr

Denna våning innehåller tio arbetsrum samt museets kombinerade utställningsateljé och verkstad. Här ligger även personalens pausrum. Hela den tidigare planlösningen är ändrad i enlighet med underliggande kontorsdel. Alla rum har förbindelse med en central korridor med endast en ingång vilket ger bättre säkerhet och bättre kommunikationer mellan rummen. Här liksom på våningen under har golvhöjderna måst anpassas och justeras. Ateljen har försetts med extra ventilation samt ett särskilt dragskåp att användas vid arbete med starka lösningsmedel och lim. Här finns även stora arbetsytor för monteringsarbete. Ateljen har direkt förbindelse med hissen. En detalj som avsevärt underlättar arbetet vid flyttning av ramar och skivor för montering samt transport av föremål till och från ateljen.

Övrigt

Den största enskilda byggnadsåtgärden i huset, fränsett glastaket över gården, har varit byggandet av hissen. Det var förenat med stora problem att göra ett så stort hisschakt som behövdes. Huset har genom åren utsatts för sättningsskador som gjort att väggar och golv lutar. Problemet var kort sagt, att hisschaktet måste vara i lod men väggarna var det inte. Detta gjorde att man på varje plan fått anpassa schaktet till väggarnas lutning och att man måste ha två stannplan på varje våning om man skall kunna använda hissen från två håll, vilket var önskvärt.

Vidare var det förenat med stora svårigheter att nå ned till källaren med hisschaktet på grund av det mycket tjocka bärande tegelvalv som fanns i vägen. Hissen är ej av konventionell typ med linor, utan drivs med hjälp av hydraulik. En nödvändighet då utrymmet på vinden i huvudbyggnaden inte har tillräcklig takhöjd för det maskinrum en linhiss kräver. En hydraulisk hiss är något långsammare än en konventionell hiss.

En av de dyrbaraste och mest arbetskrävande åtgärderna i huset var utbytet av husets hela el-system. El-frågan hade länge varit en källa till förtret, speciellt i utställningssalarna där ett flexibelt el-system är något av en nödvändighet. Varje gång det behövdes ström till en tillfällig monter eller extra belysning vid förändringar eller flyttningar i utställningarna har man fått dra kabel på väggarna eller lägga ut skarvsladdar på golven. Då dessutom den ändrade planlösningen i huset krävde omfattande ingrepp i det befintliga el-systemet fattades på ett tidigt stadium beslutet att denna gång ta ett radikalt grepp och riva ut hela det gamla el-systemet och ersätta det med ett som motsvarade Postmuseums reella behov. Genom att förlägga det mesta av kanalisationen lätt åtkomligt i kabelrännor i tak eller golv kan man nu vid behov enkelt nå fram till de flesta utrymmen på varje

*Från arbetet med förläggningen av elkablar
i källarväggarna.*

Foto: Henrik Rabén

plan. Vertikalkanalisationen löstes genom ett separat el-schakt från källaren ända upp till vinden. Detta lades i anslutning till det nya hisschaktet. Denna åtgärd kommer i framtiden avsevärt att förenkla och förbilliga kompletteringar av belysningen, indragning av eventuella datakablar samt vid flyttningar och ändringar av tele- och larm-systemen.

För att ej i alltför stor utsträckning låta de nya kablarna och anslutningarna vara synliga, vilket hade verkat störande i ett hus av denna typ, bilades huvuddelen av rören för kablagen in i väggarna. En åtgärd som kostade mycket då varje förläggning först måste huggas upp sedan putslagas av murare varefter målna fick ta vid med spackel och färg. Vi anser dock att det färdiga resultatet visar att det var befogat med detta förfaringssätt då i stort sätt inga störande ledningar idag är synliga i huset.

Ombyggnaden som kostat en bra bit över 10 miljoner kronor har givit Postmuseum lokaler som är både ändamålsenliga och representativa. Utställningssidan har fått luftiga och flexibla lokaler i vilka man utan stora ingrepp kan förändra och bygga om i utställningarna. Salarna hänger bättre samman vilket gör att besökarna får en bättre överblick av museet och dess innehåll. Även förbättringarna av de övriga publika utrymmena som hallar, garderob, toaletter, kassa, butik m m gör museet bättre rustat att under många år framåt ta emot ett, som vi hoppas, ökande antal besökare.

Satsningen på att förbättra kontorsutrymmena och andra arbetslokaler i huset ger personalen, utöver en bra och trevlig arbetsmiljö, även ytterligare motivation att utföra ett bra arbete. Det har känts viktigt att kunna erbjuda de som så önskar ett eget arbetsrum. Den förenklade och förbättrade kommunikationen i huset underlättar arbetet och eliminerar irriterande onödigt spring. Varje rum är i stort sett rustat för att hålla en modern kontorsstandard. Dock har mycket gjorts för att behålla och återställa så mycket som möjligt av husets ursprungliga karaktär även om grundtanken varit att få modernare och mer funktionella kontorslokaler. Tex har alla trädörrar i huset nytillverkats i tidsenligt utförande. Arkitekterna har ritat alla träinnerdörrar efter förebild från en äldre originalspegeldörr i huset. Stor vikt har även lagts vid att få socklar, dörr- och fönsterfoder att överensstämma med det ursprungliga utseendet. Under tidigare ombyggnader i huset hade man använt det utförande på snickerier som varit i bruk för tillfället vilket gjorde att det fanns ett otal olika utföranden på innerdörrar och övriga snickerier. Det saknades en enhetlighet i huset. Arkitekterna ritade nya socklar, foder, lister och paneler sedan man i samråd med Riksantikvarieämbetet kartlagt de olika typerna av snickerier som fanns i huset och i några fall påträffat vad man tror är de ursprungliga och dessa har sedan stått som förebilder.

Genom ombyggnaden har även behoven för alla de föreningar som regelbundet sammanträder i huset tillgodosetts. Nu kan 3 eller 4 föreningar samtidigt ha sina möten i huset. Mötesutrymmena har försetts med en mycket flexibel möblering som gör att de flesta önskemål kan tillmötesgå.

Genom tillkomsten av »Torget» har Postmuseum fått en mycket attraktiv lokal, även för uthyrning. Denna nya oas i Gamla Stan är mycket efterfrågad för tillställningar och evenemang av allehanda slag. Detta ger Postmuseum en del välbehövliga intäkter i form av lokalhyror.

Avslutningsvis vill jag säga att arbetet med att anpassa Postmuseums gamla anrika fastighet till modern museiverksamhet har varit ett spännande och intressant arbete som alla inom Postmuseum deltagit i med stort intresse. De ursprungliga krav och önskemål vi ställde upp har i stort sett tillgodosetts även om naturligtvis en del kompromisser måste ske under arbetets gång.

Inom Postmuseum är vi emellertid stolta över vårt »gamla» hus och hoppas att ombyggnaden skapat ytterligare förutsättningar så att Postmuseum även i framtiden kan förbli ett intressant besöksmål för såväl gammal som ung.